

LUND UNIVERSITY

Fackföreningarnas och arbetsgivarnas organisationsgrad

Kjellberg, Anders

Published in:

Avtalsrörelsen och lönebildningen 2010. Medlingsinstitutets årsrapport

2011

Document Version:

Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Kjellberg, A. (2011). Fackföreningarnas och arbetsgivarnas organisationsgrad. I B. Enegren, & T. Virtanen (Red.), *Avtalsrörelsen och lönebildningen 2010. Medlingsinstitutets årsrapport* (Vol. 10, s. 31-35). Medlingsinstitutet.

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Detta är ett utdrag författat av
Anders Kjellberg, Lunds universitet ur
Avtalsrörelsen och lönebildningen 2010
Medlingsinstitutets årsrapport
Stockholm: Medlingsinstitutet 2011
ISSN 1650-8823
(sid. 31–35 i årsrapporten)

Kontaktuppgifter:

Medlingsinstitutet
Box 1236
111 82 Stockholm
Tel 08-545 292 40
Hemsida: www.mi.se

Anders Kjellberg
Sociologiska institutionen
Box 114
221 00 Lund
Tel 046-222 88 47
E-post: anders.kjellberg@soc.lu.se

1.4 Fackföreningarnas och arbetsgivarnas organisationsgrad³

De svenska kollektivavtalens starka ställning

Kollektivavtalen har en central roll i den svenska arbetsmarknadsmodellen. Omkring nittio procent av löntagarna i Sverige omfattas av kollektivavtal trots frånvaron av lagstiftning om allmängiltigförklaring av kollektivavtal. Ur ett lite längre tidsperspektiv har denna andel varit mycket stabil även om en viss nedgång kan skönjas efter 2005.

Avgörande för kollektivavtalens starka ställning i Sverige är att både anställda och arbetsgivare i betydande utsträckning är organiserade. Den fackliga organisationsgraden har visserligen minskat sedan 1990-talets mitt, men Sverige tillhör fortfarande en grupp nordiska länder som har den högsta fackanslutningen i världen. Sedan 2009 har det fackliga medlemsras som inträffade under de närmast föregående åren i det närmaste upphört. Å andra sidan har den kraftiga fackliga uppgång som ägde rum under 1990-talskrisens början uteblivit trots den under 2009 och 2010 höga arbetslösheten. I likhet med Danmark och Finland tillhör fortfarande ca sjuttio procent av de anställda i Sverige en facklig organisation.

Av stor betydelse för kollektivavtalens täckningsgrad – och även för den fackliga organisationsgraden – är hur väl organiserade arbetsgivarna är. Till skillnad från de fackliga organisationerna har arbetsgivarorganisationerna inte tappat någon nämnvärd mark de senaste tio-femton åren om man som mått använder andelen löntagare i företag som är anslutna till en arbetsgivarorganisation. Antalet medlemsföretag i Svenskt Näringsliv ökade från 59 000 till 60 000 under 2010.

Sverige avviker här markant från t.ex. Tyskland, där såväl arbetsgivarnas organisationsgrad som kollektivavtalens utbredning och den fackliga anslutningen minskat under en längre tidsperiod.

Kollektivavtalens täckningsgrad

En preliminär beräkning avseende 2009 visar att 90 procent av löntagarna omfattades av kollektivavtal (inklusive hängavtal) detta år (**tabell 1.9**). Det innebär en minskning sedan 2005 då kollektivavtalen täckte ca 93–94 procent av alla anställda. Under perioden 1995–2005 var kollektivavtalens täckningsgrad praktiskt taget oförändrad. Om man ser till de senaste femton åren råder en påfallande stabilitet även om en viss nedgång kan urskiljas mot periodens slut. Nedgången är sedan 2005 koncentrerad till privat sektor där kollektivavtalen 2009 omfattade ca 85 procent av de anställda jämfört med 89–90 procent fyra år tidigare. Detta sagt med reservation för 2009 eftersom det ännu

³ Avsnittet baseras på text och tabeller från Anders Kjellberg, professor i sociologi vid Lunds universitet. Det har tillkommit i anslutning till forskningsprojektet "Facklig anslutning ur ett globalt perspektiv" (FAS).

saknas tillförlitlig statistik över hängavtalens omfattning under detta år. Inom offentlig sektor täcks samtliga anställda av kollektivavtal.

Tabell 1.9 Andel löntagare, i procent, som täcks av kollektivavtal

Sektor	Kollektivavtalens täckningsgrad					
	1995*	2005:1	2005:2*	2007:1	2007:2*	2009*
Privat	90	90	89	87	86	85
Offentlig	100	100	100	100	100	100
Alla	94	94	93	91	91	90

*Kollektivavtalens täckningsgrad i privat sektor 1995, 2005:2, 2007:2 och 2009 har beräknats genom att utgå från antalet anställda hos arbetsgivarorganisationernas medlemmar och sedan lägga till antalet anställda som omfattas av hängavtal. Det senare talet har erhållits utifrån statistik från Fora (som ägs gemensamt av Svenskt Näringsliv och LO) över den totala lönesumman under hängavtal dividerat med genomsnittlig årslön inom privat sektor enligt SCB. För 2009 förelåg vid tidpunkten för årsrapportens sammanställning ingen statistik från Fora till följd av övergången till ett nytt datasystem. En fördel med det nya systemet är att det kommer att ge mer precisa uppgifter än det gamla, som endast tillät mycket approximativa beräkningar av antalet anställda under hängavtal. Det kan inte uteslutas att detta antal har överskattats till följd av svårigheterna att beräkna hängavtalens omfattning hos företag anslutna till arbetsgivarorganisationer. Inom Svenskt Näringsliv är det vanligt att företag tillhör flera förbund och följaktligen tillämpar motsvarande kollektivavtal, men det förekommer också att företag som är medlemmar av Svenskt Näringsliv har hängavtal för en del av sina anställda. Å andra sidan faller huvuddelen av tjänstemännens hängavtal utanför Foras statistik och därmed underlaget för tabellen. Källor: Anders Kjellberg, Det fackliga medlemsraset i Sverige under 2007 och 2008 i Arbetsmarknad & Arbetsliv nr 2 2009 och Kollektivavtalens täckningsgrad samt organisationsgraden hos arbetsgivarförbund och fackförbund, Sociologiska institutionen Lunds universitet (2010; uppdaterad 2011).

Facklig organisationsgrad och arbetsgivarnas organisationsgrad

Den fackliga organisationsgraden har gått ned sedan 1990-talets mitt (tabell 1.10). Under åren 2007 och 2008 var nedgången så kraftig att man kan tala om ett medlemsras. Bland privatanställda löntagare sjönk den fackliga organisationsgraden mellan 2006 och 2008 från 71 till 65 procent (årsgenomsnitt). Även den totala fackanslutningen sjönk med sex procentenheter eller från 77 procent 2006 till 71 procent 2008. Ur ett internationellt perspektiv är organisationsgraden dock fortfarande mycket hög i Sverige.

Tabell 1.10 Andel löntagare i procent som täcks av arbetsgivarorganisationer respektive tillhör fackföreningar⁴

Sektor	Facklig organisationsgrad						
	1993	2000	2005	2006	2007	2008	2009
Privat	78	74	72	71	68	65	65
Offentlig	94	92	89	88	86	84	84
Alla	85	81	78	77	73	71	71
Sektor	Arbetsgivarnas organisationsgrad						
	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009
Privat	77	75*	78	77	77*	75*	75
Offentlig	100	100	100	100	100	100	100
Alla	86	83	85	84	83*	82*	82

* Sedan Medlingsinstitutets årsrapport för 2009 reviderade tal. Källa: se föregående tabell

⁴ Anmärkning: Arbetsgivarnas organisationsgrad avser andelen löntagare i företag och verksamheter anslutna till en arbetsgivarorganisation 31 december respektive år. Den fackliga organisationsgraden har erhållits genom specialbearbetningar av SCB:s arbetskraftsundersökningar och avser årsgenomsnittet fackligt anslutna löntagare 16–64 år exklusive heltidsstuderande som arbetar vid sidan om studierna. I en del utländska publikationer anges en alltför låg organisationsgrad för de svenska arbetsgivarna då man inte räknat om årsanställda (heltidsekvivalenter) hos bland annat SAF och Svenskt Näringsliv (SN) till individer eller uppmärksammat att det utöver SN finns ca 15 arbetsgivarorganisationer inom privat sektor (se avsnitt 1.3).

Till skillnad från den fackliga anslutningen har arbetsgivarnas organisationsgrad varit relativt stabil de senaste tio-femton åren, om man som mått använder andelen löntagare i företag och verksamheter som är anslutna till en arbetsgivarorganisation (**tabell 1.10**). En konsekvens är att arbetsgivarnas organisationsgrad i både privat sektor och totalt sett numera är avsevärt högre än den fackliga organisationsgraden. År 2009 arbetade 75 procent av alla privatanställda i företag som var anslutna till en arbetsgivarorganisation. Andelen fackligt anslutna i privat sektor var, som tidigare nämnts, samma år 65 procent. År 2000 låg den fackliga organisationsgraden bland privatanställda på ungefär samma nivå som arbetsgivarnas organisationsgrad i privat sektor.

Andelen fackligt anslutna löntagare har sjunkit sedan mitten av 1990-talet och allra mest bland de unga (**tabell 1.11**).

Tabell 1.11 Facklig organisationsgrad 2006–2010

Ålder	2006	2007	2008	2009	Kv 1–3 2009	Kv 1–3 2010	2006–09	2009–10
16–24 år	46	40	36	35	35	34	-11	-1
25–29 år	68	64	61	59	60	59	-9	*
Summa 16–29 år	58	53	49	48	48	48	-10	0
30–44 år	77	74	72	72	72	73	-5	+1
45–64 år	85	82	81	80	80	80	-5	0
Summa 16–64 år	77	73	71	71	71	71	-6	0

* Utelämnas eftersom kvartal 1–3 2009 avviker från årsgenomsnittet 2009.

Anmärkning: Anställda årsgenomsnitt 2006, 2007, 2008 och 2009 samt genomsnittet för kvartalen 1–3 åren 2009 och 2010 (AKU, SCB). Heltidsstuderande som arbetar vid sidan om studierna exkluderade.

Ca åtta procent av de anställda i åldern 16–24 år har i dag ett arbetaryrke. Många av dem finns i de privata tjänstenäringarna där den fackliga organisationsgraden är lägre än i industrin och den offentliga sektorn (**tabell 1.12**). Därtill kommer att det fackliga medlemsraset bland arbetare var betydligt kraftigare i dessa näringar (minus åtta procentenheter mellan 2006 och 2008) än inom industrin (minus tre enheter) eller offentlig sektor (minus fyra enheter). Som framgår fortsatte under 2009 den kraftiga nedgången bland en del arbetargrupper i de privata tjänstenäringarna men avstannade under 2010. Den genomsnittliga organisationsgraden för löntagare (arbetare och tjänstemän) var oförändrat 71 procent under 2010⁵.

I privat sektor totalt sjönk arbetarnas organisationsgrad med en procentenhet mellan kvartal 1–3 2009 och samma period 2010, medan den steg med en enhet bland tjänstemännen (**tabell 1.12**). Bland privatanställda löntagare totalt var organisationsgraden 2010 oförändrat 65 procent. Däremot skedde en uppgång med en enhet bland både arbetare och tjänstemän inom offentlig sektor (till 83 respektive 86 procent).

⁵ Det gäller vid en jämförelse av de tre första kvartalen 2010 och motsvarande kvartal 2009. Även årsgenomsnittet 2009 var 71 procent. För 2010 föreligger vid tidpunkten för denna sammanställning (januari 2011) inga uppgifter om årsgenomsnittet för fackligt anslutna. För att ändå få en bild av utvecklingen har den genomsnittliga organisationsgraden för de tre första kvartalen 2009 respektive 2010 tagits fram (tabellerna 1.11 och 1.12).

Tabell 1.12 Facklig organisationsgrad för arbetare och tjänstemän per bransch och sektor 2006–2010

	2006	2007	2008	2009	Kv 1–3 2009	Kv 1–3 2010	2006– 2009	2009– 2010
A. Arbetare								
Industri m.m.	84	81	81	81	81	79	-3	-2
Byggsamfund	81	77	73	73	73	72	-8	-1
Parti- och detaljhandel	64	61	57	56	56	57	-8	+1
Övrig privat service	67*	62	58*	57	56	56	-10	**
därav hotel & rest.	52	47	40	36	35	36	-16	**
Summa privat service	66*	62*	58*	56	56	56	-10	0
Summa privat sektor	74	70	67	66	66	65	-8	-1
Offentlig sektor	87	85	83	82	82	83	-5	+1
Samtliga arbetare	77	74	71	70	70	69	-7	-1
B. Tjänstemän***								
Industri m.m.	80	76	75	76	76	78	-4	+2
Parti- och detaljhandel	62	59	56	58	58	61	-4	+3
Övrig privat service	66	63	61	63	63	63	-3	0
Summa privat service	65	62	60	62	62	63	-3	+1
Summa privat sektor	69	65	63	65	65	66	-4	+1
Offentlig sektor	89	86	85	85	85	86	-4	+1
Samtliga tjänstemän	77	73	72	72	72	73	-5	+1
C. Löntagare totalt								
Industri m.m.	82	79	79	79	79	78	-3	-1
Byggsamfund	79	75	71	71	71	70	-8	-1
Parti- och detaljhandel	63	60	57	57	57	59	-6	+2
Övrig privat service	67*	63	60	61	60	61	-6	**
därav hotel & rest.	52	49	41	36	36	38	-16	+2
Summa privat service	66*	62	59	60	60	60	-6	0
Summa privat sektor	71	68	65	65	65	65	-6	0
Offentlig sektor	88	86	84	84	84	85	-4	+1
Samtliga löntagare	77	73	71	71	71	71	-6	0
Män	74	71	68	68	68	68	-6	0
Kvinnor	80	76	74	74	74	75	-6	+1

Anmärkning: Anställda 16–64 år årsgenomsnitt 2006, 2007, 2008 och 2009 samt genomsnittet för kvartalen 1–3 åren 2009 och 2010. Heltidsstuderande som arbetar vid sidan om studierna exkluderade. Industri m.m., byggsamfund samt parti- och detaljhandel avser privat sektor. Industri m.m. inkluderar jord- och skogsbruk, mineralutvinning, elproduktion m.m. Näringsgrensindelning åren 2006–2008 enligt SNI 2002, åren 2009–2010 enligt SNI 2007.

* Sedan Medlingsinstitutets förra årsrapport reviderade tal.

** Utelämnas eftersom kvartal 1–3 2009 avviker från årsgenomsnittet 2009.

*** Relativt få anställda tjänstemän i byggbranschen och därmed litet urval motiverar att denna grupp inte redovisas separat.

Vid en nedbrytning på olika branscher och socioekonomiska grupper framträder (tabell 1.12) en mer splittrad bild med fallande facklig organisationsgrad hos vissa grupper och stigande hos andra. Allra störst är skillnaden inom industrin inom vilken andelen fackligt anslutna arbetare mellan 2009 och 2010 sjönk med två (2,0) procentenheter samtidigt som tjänstemännens fackanslutning steg med två (1,9) enheter. Därmed kom industritjänstemännens organisationsgrad upp på nästan samma nivå som industriarbetarnas: 78 respektive 79 procent. Så sent som 2009 var differensen dem emellan fem procentenheter.

Till skillnad från under åren 2007, 2008 och 2009 faller inte längre organisationsgraden bland arbetare i de privata tjänstenäringarna. I stället stannade den genomsnittliga andelen fackligt anslutna här på oförändrat 56 procent. Däremot steg den med en (1,0) procentenhet bland tjänstemännen inom dessa näringar, allra mest inom handeln.

Till den negativa utvecklingen av arbetarnas organisationsgrad under 2010 medverkade, förutom tappet inom industrin, också nedgången bland byggnadsarbetarna. Sedan 2006 har andelen fackligt anslutna byggnadsarbetare minskat med nio procentenheter, närmare bestämt från 81 till 72 procent. Om de preliminära siffrorna för 2010 står sig när årsgenomsnittet föreligger betyder det att tjänstemännens genomsnittliga organisationsgrad numera är fyra procentenheter högre än arbetarnas eller 73 respektive 69 procent.

⁶ Fora ägs av Svenskt Näringsliv och LO och administrerar penningflödet av försäkringspremier och kollektivavtalade avgifter.